ANαliZA

časopis za kritično misel

Letnik 2, številka 2-3, april 1999 · ISSN 1408-2969

RECENZIJE

Gregor Podlogar

Recenzija: Karl R. Popper: Logika znanstvenega odkritja

Citiranje: Gregor Podlogar, »Recenzija: Karl R. Popper: Logika znanstvenega odkritja«, *Analiza: časopis za kritično misel* 2, št. 2-3 (1998): 172–175.

To delo je objavljeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva 4.0 Mednarodna (CC BY 4.0), https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sl.

Izdajatelj: Društvo za analitično filozofijo in filozofijo znanosti, Ljubljana.

Elektronska različica je bila leta 2026 rekonstruirana iz izvirnih stavnih datotek in preverjena s tiskano izdajo. Številke strani ustrezajo tiskani izdaji; prelomi strani znotraj prispevka se lahko nekoliko razlikujejo.

Karl R. Popper

recenziral Gregor Podlogar

LOGIKA ZNANSTVENEGA ODKRITJA

Studia humanitatis, Ljubljana 1998

Prevod filozofskega dela *Logika znanstvenega odkritja* (*Logik der Forschung*, 1937) v slovenščino, ki je sicer prevedeno (tudi) po angleški (*The Logic of Scientific Discovery*, 1959) popravljeni izdaji z novimi dodatki (ti zaobsegajo polovico dolžine prve nemške izdaje) in avtorjevimi korekturami, je v marsičem izjemno dejanje. Gre za prvo knjižno objavo Dunajčana Karla R. Popperja (1902 - 1994) pri nas, ki danes velja za enega največjih in najvplivnejših filozofov tega stoletja na različnih področjih filozofije. *Logika znanstvenega odkritja*, ki je dosegla na tujem že ducat ponatisov (in tudi popravkov, dodatkov, predgovorov), pomeni pomemben mejnik v sodobnem filozofskem in znanstvenem diskurzu, predvsem iz dveh vidikov: gre za filozofijo, ki na breztemeljnem empiričnem dokazovanju poskuša zgraditi odprt, preverljiv sistem na eni ter iz "ptičje perspektive" ugledati bistvo, pravilnost in uporabnost nekega znanstvenega fenomena na drugi strani.

Določitev filozofovega mesta v sodobnem diskurzu, saj se je družil (vsaj na začetku svoje filozofske poti) tako z Dunajskim krogom filozofov (imenovanim logični pozitivizem) kot tudi z avtorji kritičnega racionalizma (katerega izumitelj je bil), je vprašljiva tudi s stališča tematik, s katerimi se je Popper ukvarjal (čeprav so le-te med seboj na nek način povezane). Popprova tematika je zelo obsežna, tako po vsebini kot tudi po obsegu. Roberta Corvi, pomembna raziskovalka Popprove filozofije, je njegov opus razdelila na politične, epistemološke in "metafizične" teme. Vendar se ob natančnem raziskovanju Popprove filozofije izkaže, da tudi omenjena razdelitev ne zaobsega celotnih Popprovih razmišljanj, saj, kot je zapisal Andrej Pinter, "ujetost ustvarjalne misli o Popperjevem delu pade šele v tistem trenutku, ko trezno izostrimo kak resničen problem, ki ga želimo rešiti".[1]

Znotraj Popprovega opusa *Logika znanstvenega odkritja* brez dvoma zavzema najpomebnejši doprinos k filozofiji in metodologiji znanosti. V njem je filozof obračunal s svojimi sodobniki (tj. logičnimi pozitivisti) ter razdelal metodološke probleme epistemologije in rasti znanstvenega spoznanja. Še več, gre za spopad z dogmatizmom (tudi s svojim lastnim), gre za filozofijo, ki na deduktivni logiki izpodbijanja teorij raziskuje kritični racionalizem.

Ob povedanem se mi še vedno zastavlja vprašanje, kako predstaviti *Logiko znanstvenega odkritja*. Delo je po vsebinski plati tako obsežno kot npr. Heideggrov *Bit in čas*, zato se bom v nadaljevanju osredotočil na nekatere

[1] Andrej Pinter, "Odpiranje znanosti", *Časopis za kritiko znanosti*, Ljubljana, 186-187 (1997), str. 9.

bistvene dele *Logike znanstvenega odkritja*, ki po mojem mnenju najbolje okarakterizirajo njen sistem.

Filozofska drža, rast spoznanja

Popper je začel kot socialni mislec, marksist, vendar je kmalu postal njegov oster kritik. Iz teh razmišljanj izhajata dve pomembnejši naravnanosti, ki sta močno zaznamovali filozofovo pot: vemo samo to, da ničesar ne moremo zanesljivo vedeti (aktualizacija Sokratovega poduka) in prihodnost je odprta (in nihče je ne more napovedati, uravnavati). Zato je v *Logiki znanstvenega odkritja* lahko postavil zagovor filozofiji pred njenim napadom s strani Dunajskega kroga. Jezikovni analitiki (predvsem Wittgenstein in njegovi sodobniki) namreč menijo, da ne obstajajo nobeni pravi, resnični filozofski problemi, oziroma – če sploh so kakšni – so to problemi jezikovne rabe ali pomena besed. Popper se jim zoperstavlja s kozmološkim problemom, kako razumeti svet, "vključno z nami samimi in z našim spoznanjem kot delom sveta". (str. 11) Ali kot pravi v avtobiografiji: "Če bi mislil, da ni pravih filozofskih problemov, bi gotovo ne bil filozof."[2] S tem Popper že v uvodu nakaže bistvo svojih razmišljanj, ki jih nadalje razvija: spoznanje in njegove funkcije pri človeku, v svetu in znanosti. Zato je s tem povezano tudi epistemološko vprašanje, katerega osrednje vprašanje je vprašanje rasti spoznanja. "In rast spoznanja je mogoče najbolje proučevati s proučevanjem rasti znanstvenega spoznanja." (str. 11) S tem se Popper izogne problemu proučevanja jezika, njegove rabe in jezikovnih sistemov. To po Popperju nimajo nobene zveze s proučevanjem rasti spoznanja. Njegova zazrtost k pravi, klasični filozofiji, predvsem Humeu, Kantu in antični filozofiji, je tukaj najbolj izpostavljena.

Metoda, kritika induktivizma in odprtost

Pravi smisel raziskovanja je *metoda*; metoda, ki temelji na kritični oziroma racionalni razpravi, hkrati pa neprestano nadgrajuje, dopolnjuje misli in ugotovitve predhodnikov, ki so se z določenim problemom ukvarjali že v preteklosti (tj. historična metoda). Bistvo te metode pa je v tem, da k vsaki rešitvi kakršnegakoli problema postavimo ali se vsaj trudimo sprevrniti rešitev, ne da bi jo pri tem branili.

Induktivizem je prepričanje, da ljudje izhajamo iz množice izkustev (čutnih podatkov) in se na njihovi osnovi ter posploševanju dvigujemo do pojmovnih zgradb. V ta miselni aparat je usmerjena Popperjeva kritika. Znotraj znanosti, v kateri vse izhaja iz empiričnega sveta, je kritika še toliko bolj zapletena. Za empirične znanosti je značilno, da uporabljajo metodo, imenovano induktivna metoda, kar pomeni, da iz posameznih ali posebnih izpeljujemo splošne stavke, kot so hipoteze ali teorije. Toda načelo indukcije je za Poppra odvečno, saj –

[2] Navajam po Andrej Pinter, "Odpiranje znanosti", *Časopis za kritiko znanosti*, Ljubljana, 186-187 (1997),str. 10.

čeprav ga lahko preverimo z izkustvom – vodi v neskončen regres in ne omogoča dovolj drznosti. Zato se Popper zavzame za *deduktivno metodo preizkušanja*.

Po njegovem prepričanju znanost ne temelji na opazovanjih, temveč na problemih. Prav ti pa se skozi ponovljivost, odprto znanstveno delovanje, neprestano pojavljajo. Zavzame se za teorije, ki imajo čim bolj univerzalen karakter. Ta karakter pa je enak metafizičnemu karakterju, ker le v takem primeru izgubljamo možnost za ovržbo.

(Anti)metafizika in nedokončnost

Prav z ukinitvijo induktivne metode se postavi vprašanje razmejitve med znanostjo in metafiziko. Razmejitev je sledeča: znanstveno teorijo lahko ovržemo in zavržemo z empiričnimi argumenti, metafizike pa ne, saj ni označena kot brezpomenska, ampak je z empirično ovržbo opredeljena kot tisto, kar empirična znanost ni. Znanstvena teorija je zato neprotislovna in se nanaša na empirični svet. Metafizika pa je v nasprotju s tem, saj ni empirično ovrgljiva. Ostaja znotraj tistega, česar ni mogoče empirično zavreči. Po drugi strani pa Popper pravi, da so nekateri metafizični pojmi in ideje celo pomagali pri urejanju določenih delov človekovega mišljenja. "Toda tovrstna ideja [tj. metafizična ideja] dobi znanstveni status šele, ko je predstavljena v ovrgljivi obliki, torej ko obstaja možnost, da se empirično odločimo med to in kakšno konkurenčno teorijo." (str. 307) (Na tovrstnem principu deluje Popprova teorija poti znanosti. Le-ta poleg tega, da ne dosega resnice in verjetnosti, ni podrejena koristi, nasprotno, ima izrazito starogrško konotacijo pojma *episteme* kot spoznanja in iskanja resnice.)

Epistemologija tako postane nekaj ključnega. Njen temelj so hipoteze, za katere nikoli ne moremo reči, da so resnične, so vedno le domneve. Isto velja za teorije, kajti le-te so skupki hipotez. Zato v znanosti nikoli *ni dokončne resnice* oziroma je neka znanstvena teorija lahko resnična, vendar mi tega ne moremo (z)vedeti. Kljub temu Popper zagovarja stališče, da je stvarnost spoznavna, lahko se ji približamo s teorijami; ostaja zvest tudi klasični teoriji resnice kot *adaequatio rei at intellectus*, znotraj katere ostaja pojem resnice nedosegljiv, teorija pa nedokončna. Vse, kar ostane, so samo naše domneve, nedokončan projekt.

Sklep

Naj sklenem z razmislekom o Popperjevi knjigi *Logika znanstvenega odkritja*. Popper skozi svojo filozofijo zasnuje racionalen koncept, kateremu se, vsaj po mojem mnenju, zoperstavlja duhovni koncept mišljenja. Pa vendar mislim, da to ni narobe. Koncept zahteva določeno vsebinsko omejenost, konciznost in strogost. Popper vsemu temu zvesto sledi. Prav zato mislim, da je Popperjevo filozofijo in teorijo znanosti mogoče razviti tudi na drugih področjih (morda ravno na področju duhovnosti), predvsem s poudarki metodologije in znanstvenega realizma oziroma s tistimi mrežami, kot pravi citat na začetku

knjige, s katerimi se kaj ujame.